

ПАРАДОСИС: ПРАВОСЛАВНО СХВАТАЊЕ

ТРАДИЦИЈЕ[⊕]

Константин Скутерис

www.pravoslovo.net

Живимо у трагичном свету, свету наизглед бескрајном и бесмисленом.

Управо у таквом свету, заробљеном у сопствену јаловост, Црква указује на други пут и другачији начин постојања. Напоследку, није ли Сам Христос рекао *Ја сам пут*? Тако се Црква бори са трагедијом људске историје, сопственог бића и живота: *И живот се јави, и видјели смо, и свједочимо, и објављујемо вам Живот вјечни,*

који бјеше у Оца и јави се нама (1.Јн. 1, 2). У овом несигурном савременом свету, само Црква показује једини истински живот; само се Она у свету јавља као „нови космос”, као „творевина другог света”.¹

Наравно, при томе не мислимо на Цркву као на друштвену или световну организацију, или чак хуманитарно друштво за морално унапређење човековог живота. Под Црквом подразумевамо животодавно Тело Богочовека; мислимо на Самога Христа, Који је исти у све векове. Коначно, када говоримо о Цркви, мислимо на предавање (парадосис) живота: *Како, дакле, примисте Христа Исуса Господа, тако у Њему и живите, укоријењени и назидани у Њему, и утврђени у вјери као што*

[⊕] Овај рад је презентован на Англиканско-православној конференцији, одржаној у Шамбезију, јула 1981. године.

сте научени, изобилујући у њој са захвалношћу. Пазите да вас ко не обмане философијом и празном пријеваром, по предању људском, по науци свијета, а не по Христу. (Кол. 2, 6-8).

Јединство Цркве и Традиције

Традиција и Црква нису само два паралелна концепта, већ стварности, суштински повезане и сједињене. Оне су нераздвојиве, те постоје заједно, а да се при томе не мешају. У извесном смислу, Црква је традиција, а традиција се, с друге стране, разумева као свест Цркве. Стога је немогуће говорити о традицији, а да се истовремено не говори и о Цркви. Учење о традицији је еклесиологија и то сама суштина еклесиологије. Традиција је Сам Христос, Кога смо, по речима ап. Павла, *примили* и управо је она антитеза „људској традицији, по мерилима света, а не по Христу”. Када кажемо да је Христос традиција, мислимо да се Црква враћа уназад, али кроз Христа, а кроз Њега беспочетном Богу Оцу, све до извора тринитарног и еклесиолошког јединства: *једно тијело, један Дух, као што сте и позвани у једну наду звања својега; један Господ, једна вјера, једно крштење, један Бог и Отац свију, који је над свима, кроза све, и у свима нама* (Еф. 4, 4-6). Тако долазимо и до извора црквеног јединства, до извора традиције, до узрока свакога дара.²

У животу надсуштаствене и животодавне Тројице, Отац, Који је узрок и начало ипостаси,³ себе даје осталим двома божанским личностима, рађајући Сина и узрокујући исхођење Светога Духа. Ово „предавање” (парадосис) треба разумети као васпостављање заједнице Очево суштине у Сину и Светоме Духу, као потпуну Очево кеносис. Првенство се у овом случају разумева као крајња граница љубави: парадосис Оца зарад остале две личности. Син и Дух Свети реагују на ово изливање Очево љубави. Они не „отимају” (Фил. 2, 6) Очево љубав ради сопствене користи, већ и они Оцу дају своје постојање и живот, исто у љубави.

При томе је ово даривање (антидосис) изражено као апсолутна послушност Очевој вољи.⁴

Слично томе, и у Цркви, Која је слика и пројава живота тројединог Бога, Син се даје за живот света (Јн. 6, 51). И у овом случају се изобилно излива жртвена љубав, предавање у љубави (е парадосис ен агапе): *Јер Бог тако завоње свијет да је Сина својега Јединородног дао* (Јн. 3, 16). Синова апсолутна послушност Оцу довела Га је до кеносиса - понизности зарад спасења васцелог света. Исто тако је и Дух Свети послан у свет да непрестано сведочи за истину (Јн. 15, 26). Исходећи од Оца и послан кроз Сина, Свети Дух, будући Утешитељ људи, наставља Христово дело у историји.

Силазак Светога Духа, схавећен као парадосис и еноикесис (усељавање) у тело Цркве, осигурава очување истине и новог живота. Свети Дух се излио (парадидетае) на Цркву. Он не силази у више наврата на земљу, већ се усељава и обитава у историјској Цркви. Педесетница није неки догађај из прошлости, већ непрекидна стварност у животу Цркве, универзална стварност која закриљује Цркву и чини је живом сликом вечности у историји света. Тако се Божанска љубав између три ипостаси, али и у Самој Цркви (Која изображава заједницу Свете Тројице) пројављује као парадосис, непрекидно изливање. Бог Отац се предаје осталим двома божанским личностима, те Син, из љубави, постаје један од нас и предаје се за спасење људског рода, а Утешитељ се усељава у тело Цркве до (свршетка) сунтелеиа века и наставља да у свету извршава Синово дело.

Откровење и Традиција

Обитавање Духа Светога у телу Цркве значи да Црква чува истину и откровење исто као што тело чува душу. Откровење, које, као што знамо, врхуни у догађају Педесетнице, чини сами живот Цркве - Она живи, јер има Откровење. Коначно, кад кажемо да Црква има и чува откровење, у ствари желимо да кажемо да Она то чини, јер

је откровење традиција (парадосис) и постаје традиција у Цркви. Откровење постаје традиција управо због тога што се она, у Христу и Духу Светоме, преноси (парадотхе), и јер га Црква чува кроз историју, као Своју животодавну силу. Другим речима, традиција је непрекидно постојање откровења у Цркви. Она је она унутрашња и сједињујућа сила која држи Цркву. Црква кроз традицију постојано живи, јер се само у њој може пронаћи аутентична порука откровења и само кроз њу Црква пролази кроз одређене животне ситуације. Од самога почетка Свога постојања, па све до данас, Црква је једнако свесна присуства Самога Христа и Светога Духа, што значи да Она од првог тренутка свог постојања, па све до данас, доживљава откровење, и то ће наставити да чини у векове векова, јер је ни врата пакла неће надвладати (Мт. 16, 18). Живот и обнављање откровења у Цркви, тај непрекидни ток откровења, који се остварује кроз традицију, представља сами живот Цркве: *јеванђеље које примисмо, у коме и стојимо и кроз које се и спасавамо* (1.Кор. 15, 1-2). Стога, традиција је нешто што сигурно поседујемо; она не лебди негде у ваздуху, већ је органски повезана са Христовим животом и свим оним што апостоли примише. Другим речима, традиција нам осигурава вечност, надвременост и универзалност јеванђеља, које живи у Цркви у свакој историјској садашњости и које се кроз Цркву преноси у свет као керугма (спасоносна проповед).

Традиција и садашњост

Стога би требало да истакнемо да традиција није просто само глас прошлости, већ пре глас вечности. Она није некаква сакрална археологија, нити се односи на искуство прошлости. Вредност и значај традиције не лежи у спољашњој историјској аутентичности, већ у њеном непроменљивом и свагдаживом гласу откровења. Верност традицији не значи пуко препознавање историјске прошлости, већ смирено прихватање речи Божије.

Традиција није само историјско сведочанство, својеврсно „да” прошлом животу, већ се она пре свега односи на истину, која се открива у Христу и чува се у Цркви Духом Светим. О. Г. Флоровски о томе каже: „Традиција није тежња за враћањем прошлости, при чему прошлост постаје критеријум садашњости. Историја, али и свест Саме Цркве не прихвата такво схватање традиције. Традиција значи способност поучавања, потестас магистерии, способност сведочења истине. Црква сведочи истину не кроз сећање или нечије речи, већ кроз сопствено постојање, непрекинуто искуство, саборну пуноћу (...). Управо то чини „традицију истине”, традицио веритатис, о којој говори св. Иринеј. По његовом мишљењу, она је повезана са „истинским даром”, цхарисма веритатис цертум. За њега „учење апостола” није било толико постојани пример који треба следити, колико живи и неисцрпни извор живота и инспирације. Традиција је стално обиталиште Духа, а не само успомена на речи; традиција је благодатни, а не историјски принцип.⁵

Традиција као благодатни догађај, као непрекидно откривање речи Божије у Духу Светоме у одређеном историјском тренутку, није нешто далеко што потиче из историје, те се може открити вековним враћањем уназад, већ је она изузетно савремена стварност, исто као што су плодови Духа (*љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта, вјера, кротост, уздржање* – Гал. 5, 22-23) својствени животу савременог човека. Традиција је увекприсутна; она је увек отворена, спремна да прихвати садашњост и будућност. Управо као што Црква у сваком датом историјском тренутку прихвата нове чланове, исто тако је и традиција свагда осетљива и отворена, и то из простог разлога што је Сама Црква живи носилац традиције.

Савременост традиције је заснована на сталном Христовом присуству у Цркви и чињеници да је Дух Свети учитељ Цркве. Патријарх јерусалимски Доситеј у своме „Исповедању” пише: „Верујемо да Дух Свети руководи Цркву, јер је Он истинити Утешитељ, Кога Отац шаље кроз Христа да проповеда истину и одагна таму из умова верних.

Међутим, учење (дидацхе) Светога Духа не чини Цркву дивном и сјајном директно, већ индиректно, кроз Оце и архијереје саборне Цркве.⁶

Омаловажавање традиције представља суштинско порицање деловања Светога Духа у историји и сумњу у Његову благодат. На крају, одбити традицију значи одбити Цркву као тело Христово и сасуд Светога Духа. Уколико доведемо у питање чињеницу да традиција има огромну важност за овде и сада Саме Цркве, ако негирамо да је традиција слика саборне и надвремене природе Цркве, тиме сводимо богочовечанску димензију Цркве на обичну заједницу људи, углавном засновану на људским стандардима. Негирати традицију је исто што и признати да је Христос напустио Цркву, те да су Његове речи *и, ево, ја сам са вама у све дане до свршетка вијека* (Мт. 28, 20) и *и ја ћу умолити Оца, и даће вам другог Утјешитеља да пребива с вама вавијек* (Јн. 14, 16) пука обмана. Уколико прихватимо мишљење да смо ми данас у могућности да разумемо и тумачимо јеванђеље само сопственом слаткоречивошћу и искуством, без традиције, онда тиме Цркву лишавамо Самога Христа. Ми на тај начин одвајамо тело од главе, одузимамо му животодавни Дух, препуштајући јеванђеље индивидуалном суду и произвољним доскочицама сопствене субјективности.

Православни источни патријарси у својој познатој посланици из 1848. године, веома једноставно и у потпуној богословској пуноћи описују ову живу непрекинутост традиције: „Јер наша вера, браћо, није од човека нити човечанска, већ је она откривена кроз Господа нашега Исуса Христа, Којега свети апостоли проповедаху, свети васељенски сабори потврдише, највећи и најмудрији учитељи васељене својим учењем пренесоше и свети мученици својом крвљу потврдише.”⁷

Стога, не можемо одбацити живот Цркве, тај „непрекинути ланац”, који истовремено представља „свету тврђаву” Цркве, „врата која су Сам Христос и којима се руководи цело стадо православних”.⁸

Традиција и Божији народ

Питање које се овде поставља је следеће: Како можемо проверити истинитост традиције? Источни патријарси у својој Посланици дају следећи одговор: „Бранитељ вере је тело Цркве, а то је народ (лаос).”⁹ Истинитост традиције се може проверити испитивањем духовности Божијег народа, као јединствене целине, и провером колико су наша дела и керугмата (проповед) у складу са животом и речју Једне Саборне Цркве. Традицију, дакле, штити цело еклисиолошко тело - црквена јерархија поучава и тумачи традицију, а народ сведочи о верности традицији. Овде постоји извесно међуделовање. Учитељи Цркве тумаче традицију, проповедају јеванђеље народу, а он оцењује његову аутентичност. То значи да свако ко тумачи јеванђеље никада не може одбацити народ, јер је он носилац традиције. Дакле, они који поучавају и они који су поучавани, и јерархија и народ, чине целину, која се труди да сачува истину, те да сачува и разуме традицију. Свако обавља један исти задатак - јерархија оцењује традицију, а народ даље оцењује тврдње јерархије, те тако потврђује њено учење и одлуке. Када је св. а. Павле написао Солуњанима *држите предања* (2.Сол. 2, 15), он у ствари потврђује да народ одржава традицију и одбацују сваки непознати елеменат, који може утицати на чистоту живота Саме Цркве.

То значи да читаво тело верних треба да има значајну улогу у очувању чистоте традиције. Са осећањем које потиче из искуства саме традиције, оно је у могућности да докучи оно што се налази и изван *џонсенсус патрум ет апостолорум* оквира. Овај посебни осећај, који поседује народ Божији и који га и чини „чуварем вере” није ништа друго до плод идентичног животног искуства апостола, отаца и светитеља Цркве током историје Цркве. То значи да управо истоветно искуство осигурава верност традицији. Црква већ вековима проповеда и живи истим јеванђељем,

истом истином. Наравно, ова истина није некаква идеја, већ посебна личност Богочовека Христа (Јн. 14, 6). Христос *је исти јуче и данас и у вијекове* (Јевр. 13, 8), а Дух Свети оживотворава верне и осигурава заједницу живота. То значи да се данашње искуство верног народа Божијег не разликује од искуства светитеља и апостола, што сведочи о верности традицији.

Очигледно је да када говоримо о верности традицији, ми Цркву не лишавимо права, нити у питање доводимо Њену обавезу да на један нови начин, својствен потребама одређеног времена, протумачи јединствену јеванђељску поруку. Насупрот томе, верност традицији нас веома често приморава да напустимо форму и схему прошлих времена. Стога, верност традицији никада није спречавала црквене оце да новим терминима и на потпуно нови начин изразе оно што је Црква већ проживела и искусила од самог почетка Свога постојања. Другим речима, све што су каснији оци или васељенски сабори утврдили, једнаке је вредности и аутентичности са оним што је речено на самоме почетку, јер је проистекло из исте саборне пуноће.

Традиција и традиције

Сада би требало да кажемо неколико речи и о разлици између традиције и традиција. Наиме, не би требало да човечанску традицију мешамо са саборном пунотом живота Саме Цркве, тј. са универзалном традицијом. Насупрот овој једној традицији, која већ вековима чини свест и идентитет Цркве, традиције су дела људских руку. Оне дођу и прођу, мењају се и допуњавају, одбијају се или прихватају, у зависности од владајуће духовне климе. Оне могу бити корисне, позитивне и креативне, али и бесмислене или чак плод човековог греха. Оне можда могу помоћи у разумевању традиције, али истовремено могу постати непремостива препрека за приближавање хришћанској поруци.

Стога, када говоримо о традицији, при томе не мислимо на људски фактор у историјској Цркви, већ превасходно на једно и једино изложење вере у Цркви, због које је Црква *стуб и тврђава истине* (1.Тим. 3, 15). Тако се у заједничкој одлуци васељенског патријарха и кентерберијског архиепископа за преговоре о питањима слагања и разлика између англиканске и источне православне Цркве (1930. г.) каже следеће: „Слажемо се да под светом традицијом подразумевамо истине, које долазе од Самога Господа и Апостола, кроз Свете Оце; које се једнодушно и непрекидно исповедају у Једној Цркви, а којима нас учи Црква вођена Духом Светим. Све што је неопходно за спасење установљено је на Светоме Писму, које је написано, објашњено, протумачено и схваћено у оквиру свете традиције, руковођено Духом Светим Који обитава у Цркви. Мишљења смо да се ништа у традицији не супротставља Светоме Писму. Иако се традиција и Свето писмо могу логички дефинисати и разликовати, ипак они се не могу одвојити ни један од другог, нити од Саме Цркве.¹⁰

Свето Писмо и традиција

Потребно је да се сада на кратко позабавимо питањем Светога Писма и традиције. Уопштено говорећи, Свето Писмо и традицију не би требало ни раздвајати нити мешати („иако се традиција и Свето писмо могу логички дефинисати и разликовати, ипак они се не могу одвојити ни један од другог, нити од Саме Цркве”). Они чине једну нераздвајиву целину и садрже се једна у другој. Прецизније речено, традиција обухвата и Свето Писмо. Св. ап. Павле јасно каже Солуњанима: *браћо, стојте чврсто и држите предања, којима сте научени, било нашом ријечју, било посланицом* (2.Сол. 2, 15). Традиција постоји у Цркви кроз реч и Свето Писмо, и у овом односу нема никакве међусобне надређености или подређености. Изговорена реч и Свето Писмо се међусобно слажу, допуњавају и потврђују, или како каже св. Василије: „У нашој вери, обоје

имају једнаку снагу”,¹¹ а св. Јован Златоусти додаје: „Није све пренесено посланицама; много тога уопште није ни записано, али је обоје достојно веровања. Стога, и традицију Цркве држимо таквом; те се више не питајте да ли је то традиција или није.”¹²

У западном хришћанству је разлика између Светога Писма и традиције више изражена. Наиме, неки западни теолози сматрају да се ради о „два извора откровења” (Рим), док неки у потпуности одбацују традицију, чиме се ствара сола сриптура концепт (реформација). Уствари, у том погледу нема разлика између Рима и реформације, јер се у оба случаја наглашава разлика Светога Писма и традиције. Рим Свето Писмо и традицију посматра као два извора вере, док су се реформатори определили само за Свето Писмо, али се у оба случаја претпоставља различитост Светога Писма и традиције.

Насупрот овом становишту, које на крају духовни однос између Светога Писма и традиције своди на закон једнакости или супериорности, Исток излаже своје схватање, засновано на принципу са-постојања Светога Писма и традиције са Самом Црквом. Црква, вођена Духом Светим, разумева Свето Писмо (написано надахнућем Светога Духа) у светлости традиције (која је такође дело Светога Духа).

Црква, Свето Писмо и традиција

Другим речима, традиција је Свето Писмо које Црква тумачи. Управо као што Црква разумева Свето Писмо у светлости традиције, на исти начин Она разумева традицију у светлу Светога Писма. Традиција је пуноћа Светога Писма, због чега и њено богословље, богословље Отаца и Сабора, није ништа друго до библијско богословље.

Свето Писмо се разумева традицијом и обрнуто. Свето Писмо и традиција су међусобно неодвојиви и чврсто повезани са Црквом. Свето Писмо је настало у Цркви и за Цркву, а традиција од самога почетка носи печат Цркве. У

Њој су настали и живе Свето Писмо и традиција, што значи да су они међусобно чврсто повезани, те да складно сапостоје. Свето Писмо и традиција су откровењско-благодатне стварности које живе у Цркви Која је и Сама таква.

Они који одвајају Свето Писмо, традицију и Цркву долазе до погрешног закључка да је Свето Писмо изнад Цркве и традиције, или пак да је Црква изнад Светога Писма. Прво мишљење заступају протестантски, а друго римокатолички теолози. Ова хипербола мења сами смисао Цркве, те Она бива подређена или прецењена. Стављањем Светога Писма изнад Цркве и традиције нарушавамо равнотежу, повређујемо његово канонско место и чинимо први корак ка индивидуалистичком богословљу одвојеном од Цркве. Са друге стране, идеја да је Црква изнад Светога Писма води ка мишљењу да Она може сваку догму извести из себе саме. Само уколико прихватимо да Црква, традиција и Свето Писмо нису ни одвојени нити помешани, већ несливено сједињени, моћи ћемо да схватимо да само Црква може доћи до истинског значења Светога Писма, исто као што само Син може разумети Очево реч.¹³

¹ Григорије Ниски, *Canticum Canticorum*, ed. H. Langerbeck, стр. 384, 386. (PG 44. 1049BC, 1052A).

² Јер сваки добри дар долази од Тебе, Оца Светлости..." (*Божанствена Литургија св. Јована Златоустог*)

³ M. Farantos, „Orthodoxy and Contemporary Reality”, *Koinonia* (1977), стр. 32.

⁴ Ibid.

⁵ Г. Флоровски, „Соборност: Соборност цркве” *Црква Божија, Англо-руски симџосион*, ed. E.L. Mascall (London 1934), стр. 64-65.

⁶ J.N. Karmiris, *The Dogmatic and Symbolic Monuments of the Orthodox Catholic Church ii* (Graz 1968), стр. 835.

⁷ Ibid., стр. 1002.

⁸ Ibid., стр. 1003.

⁹ Ibid., стр. 1000.

¹⁰ *Lambeth Occasional Reports 1931-8* (London 1948), стр. 52-53.

¹¹ *De Spiritu Sancto*, PG 32. 188Aff.

¹² *Hom. 4.2. in Thess*, ed. B. de Montfaucon, 11. 532B.

¹³ К. Скутерис, „Свето Писмо и Сабори”, *Соборности 7:2* (1975). Видети и Д. Станилоес, „Свето Писмо, Црква и Традиција”, *Живи Лозос. Духовни симџосион о Свешом Писму* (Атина, 1970), стр. 83.